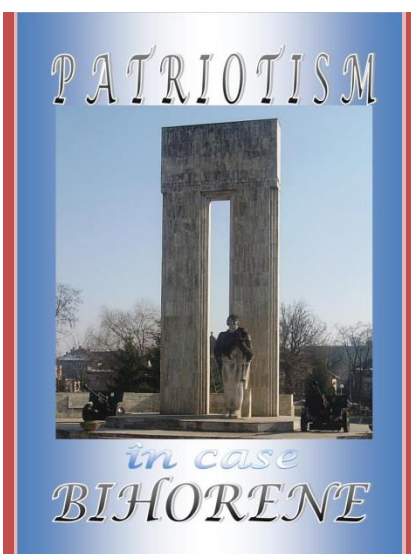

Patriotism în case bihorene – context istoric

Colonel Dr. Constantin MOȘINCAT

Patriotismul¹, exprimă dimensiunea sacră a dragostei și devotamentului, a mândriei față de faptele istorice ale înaintașilor, care arată și demonstrează cât de atașat este cineva de locul în care s-a născut, de oamenii pe care-i prețuiește în jurul său. Acest sentiment se cultivă cu scopul de a servi, la un moment dat, drept model în viață, ca termen de comparație și de inspirație, o dovadă a înțelegerii superioare, un tâlc, sau chiar o supremă poruncă, un atașament față de o cauză nobilă. Cu acest veșmânt nobil, moștenit de la străbuni, fără termen de garanție, se înfășoară și iese în lume românul cu mândrul său trei culori: roșu galben și albastru! **Nihil sine Deo!**

Cei care au cercetat trecutul din casele bihorenilor au reușit să descopere și să transmită cu emoție înfășurată în acest nobil atașament între strămoșii lor și Țară. Și pentru a mă alătura demersului lor, de cercetare a istoriei din familie, voi reda un fragment din lucrarea

monografică², în curs de apariție, din subcapitolul *Lagăre de muncă forțată*. Am reținut că „Serviciul Muncii” (Munkaszolgálat) a reprezentat în Ungaria un sistem instituțional militar care a fost creat și a existat în timpul celui de-al doilea război mondial. În mod caracteristic, deși a fost organizat în cadrul armatei, sub forma unor unități de tip militar, cei care au fost încadrați acestui tip de instituție nu au deținut arme, efectuând serviciul de război prin *muncă forțată*. Dacă inițial recrutarea în acest serviciu a reprezentat numai scurte perioade, pentru tinerii declarați necorespunzători pentru serviciul militar, mai târziu aceasta s-a extins și pentru generațiile mai în vârstă, respectiv pentru cetățenii care primiseră pedepse, erau inadecvați sau nu prezentau încredere din punct de vedere politic. În condițiile creșterii antisemitismului și a situației de război s-a extins și a devenit un întreg sistem, care a avut pe lângă rolul său militar și pe acela de marginalizare a minorităților naționale (mai ales a românilor și a evreilor, împotriva cărora s-a pornit o adevărată vânătoare) și a oponentilor politici. Prost hrănite și îmbrăcate, unitățile *Serviciului Muncii* au avut comandanți în exclusivitate unguri, adesea brutali, care s-au purtat abuziv și cu exces de zel, cruzime chiar în îndeplinirea funcției lor, pentru ca norma de muncă să fie depășită zilnic de fiecare *honved*. Aceste unități au fost desemnate să efectueze în Ungaria lucrări grele de construcție și să asigure extracția în cariere și mine, iar după invazia Uniunii Sovietice de către Germania Nazistă și aliații săi, acțiunile acestor formațiuni s-au extins în Ucraina, în special la extracția cărbunelui. În cercetarea acestor aspecte, am pornit de la premisa, conform căreia, cunoașterea evenimentelor istorice referitoare la Dictatul de la Viena și la consecințele sale asupra populației din Transilvania de Nord este pe cât de necesară pentru o istoriografie științifică, pe atât de utilă și nealterată de interese politice, sau de altă natură, de mistificări care să slujească dezideratele unor grupări sau ale unor ideologii. Ca argument care să stea la baza justificării unor demersuri contemporane pentru anumite grupuri de interese dintr-o istorie recentă și din actualitate reprezintă o istorie de „casă” puțin cunoscută.

Din perspectiva istoricului militar român, menționez că informația orală am comparat-o cu documentele de arhivă și informații cuprinse în recent apărutele volume, studii și lucrări, redactate în urma valorificării științifice a unor importante surse documentare, din arhivele românești și maghiare. Majoritatea acestor lucrări sunt concepute pe baza conștiinței istorice a societății de azi și de mâine. Deosebit de active, în spațiul public românesc, sunt Asociațiile Foștilor Refugiați (AFOR 1940-1947). La București, istoricul bihorean Alexandru Porțeanu a desfășurat o activitate notabilă în domeniul Drepturilor Omului, el însuși fiind refugiat în perioada 1940-1947 - iar la revenirea la Oradea, pe vecinul lor, dovedit de serviciile de securitate și condamnat pentru terorism, în perioada 1939-1940, să-l găsească „secretar de partid PMR la Uzinele de Apă Oradea”. Evocarea memorialistică a celor ce

¹ Reprezintă sentimentul de dragoste și devotament față de Patrie și Popor.

² Constantin Moșincat, *Rădulești. Plugari la datorie*.

urmează se încadrează în valul de dezvăluiri care completează Marele Refugiu Românesc din 1940, prin câteva surse documentare editate și inedite, dar și cu informații de istorie orală. Aceste surse dovedesc evoluția evenimentelor, după ocupația Horthystă din toamna anului 1940. Ungaria refuzase drepturile minorităților etnice pentru români, pe baza a ceea ce rezulta din însăși textul din Tratatului de la Viena (Diktat, pct .5) prin care guvernul ungar se angaja solemn „să asimileze în totul cu ceilalți supuși unguri persoanele de rasă română, care, pe baza arbitrajului de mai sus, vor dobândi **naționalitatea ungară**”. Așa că, încadrarea în tabere de muncă, era complet și legal justificată. Întimidați, timorați de pățaniile românilor de prin satele vecine: Traian, Decebal, Boghiș, Carei, Lucăceni, Ianculești, Marna, Scărișoara Nouă, Resighea, Craidorolt, Terebești, Pir, Santău, Tășnad, Andrid, etc. al căror număr exact de expulzați și refugiați rămâne necunoscut, chiar și astăzi, sătenii rămași în Rădulești s-au resemnat ca și coloniști utili după reforma agrară, dar „abandonați ai regimului Regelui Carol al II-lea”. Concentrați pentru muncă forțată, potrivit unor informații orale, obținute de prof. Florica Cristea - pe baza discuțiilor avute cu cei în cauză - au fost următorii feciorii de băștinași: Cristea Ioan, Sabou Ioan, Nicorici Dumitru, Moldovan Teodor, Moșincat Vasile, Marchiș Vasile, toți cu muncă prestată la Nușfalău, vreo 6 luni, într-o primă etapă.

Menționăm că până la încheierea acestui studiu, nu s-au depistat documente care să certifice informația, altele decât cele de familie. Despre viața grea pe care au avut-o în lagărele și detașamentele de muncă forțată nu avem mărturii directe. Dar, din satul Dridiu, de pildă Topai Gavrilă, pentru că a întârziat 2 ore din permisia ce i se acordase a fost „legat la stâlp” de către gradații unguri și pentru motivul declarat că „nu știu a vorbi ungurește”. Despre maltratări s-a aflat în sat prin intermediul celor proveniți din zonă, fapt pentru care unii și-au propus să ia drumul României, presiunea fiind exercitată pe toate căile, prin biserica catolică (ungurească) în special.

În dreapta fotografiei - Moșincat Vasile, și camarazii săi din Sălaj, din Regimentul VIII Honvezi, la fabrica de mașini Mocsony, 29 06 1944, iar pe spatele fotografiei, însemnare autentică, făcută de tata.

Anual măsurile de umilire a românilor s-au agravat prin aplicarea celor 177 de *legi antiromânești* date de guvernul lui Horthy, în perioada 5 septembrie 1940 - 25 octombrie 1944. E cunoscută născocirea lui Horthy de a face chiar și o *Episcopie Ortodoxă Maghiară*, pentru românii, deveniți fără voia lor, parte din națiunea maghiară, conform textului aplicat al Dictatului de la Viena. După ocuparea Ungariei de către nemți - 19 martie 1944 - sub pretextul apropierea frontului, s-a trecut la o mobilizare generală, sens în care recrutarea românilor pentru muncă, a celor cuprinși între 16-60 de ani, și aplicarea rechizițiilor, indiferent de starea materială a gospodăriei familiale, a devenit o regulă. Și femeile erau recrutate și trimise la muncă în Ungaria și Germania. În total s-au

format 24 de Companii românești de muncă forțată în interiorul Ungariei. Nici neamurile, din cele 10 localități de baștină ale celor din Rădulești, n-au fost exceptate de la munca forțată. Conform informațiilor de care dispunem, numai în vara anului 1944, au fost recrutați pentru prestare de munci forțate în Ungaria țărani din localitățile: Ban=52, Recea=28, Ponița=2, din totalul celor 1.866 de bărbați și cei 73 de sălăjeni cărora li s-a stabilit domiciliul forțat. Mulți dintre români au respins ideea „statului maghiar” și au ales refugiul prin „vama cucului”, despre unii nu s-a mai auzit în veci nimic, probabil fiind ajunși de glonțul vigilant. Fuga peste graniță a multor sălăjeni i-a pus pe unguri într-o uluitoare împrejurare pentru că au ajuns să spună: „dușmanul se află înăuntrul granițelor țării”.

Se pare că și dintre cei care făcuse campania din anul 1914-1919 au fost luați să participe la concentrările de muncă forțată din Ungaria, Slovacia, Germania, conform regulilor expuse mai sus, chiar

dacă nu în prima linie, cum a fost cazul numiților consăteni: Vedinaș Petru, Creț Vasile, Ardelean Nicolae, Vedinaș Flore (Guleșu), Buboii Alexandru (Jarca) și Cionca Teodor. Concentrați la muncă forțată, în etape și perioade diferite, au mai fost și următorii: Cristea Pavel (1 an), Cristea Petru, Barbuș Pavel (2 ani), Păștean Nicolae (2 ani), Gal Șofon (2 ani), Moldovan Gavril, Bodonea Valentin, Nicorici Pavel, Silaghi Gheorghe, Șorian Ioan, Marchiș Virgil și Ghirean Vasile, undeva la Ekermezeő? Ungaria. Pentru a completa informația orală atașăm documente oficiale din epocă, din arhiva familiei. Satul Rădulești rămăsese aproape gol, ori cu tineri cu vârstă încă neîmpliniți ai majoratului și cu bătrânii băștinași peste limita legală, dar și aceștia cu obligații de a susține material frontul: cu vite, porci, untură, slănină, făină, etc. Astfel cum reiese dintr-o notă informativă maghiară, „averea bisericii ortodoxe (70 jugăre) era arendată numai de către unguri” (la Trăznea - Sălaj), iar presiunea continua asupra concentraților pentru a trece la religia catolică sau reformată era apăsătoare (...).”

Mi-am pus întrebarea: cui folosește această carte? Răspunsul prezumtiv se asociază cu al cititorului, de vârsta autorilor și chiar mai mult cu a celor care vor încerca să ridice nivelul de cunoaștere și să o facă mai bine decât cei care au avut curajul să așternă pe hârtie sentimentele și cunoștințele lor. Din partea coordonatorilor, ca profesioniști în domeniu, considerăm laudabil efortul lor, și îi asigurăm de întreaga considerație și tot sprijinul viitor!

Tematica patriotismului, sub raport istoric, se încadrează în ceea ce înaintașii au făcut, fapte cuprinse descriptiv în lucrări de certă valoare precum: *Beiușul și lumea lui vol.1-5*, *Asaltul vânătorilor de munte*, sau/și *Serviciul credincios*, vol. 1-2, *Jertfa de sânge a Bihorului*, ca să amintesc doar aceste exemple **bibliografice** semnificative pentru istoria locală. Aria de cuprindere ale studiilor, din acest volum de antologii, reflectă prezența bihorenilor pe fronturile de luptă din al doilea război mondial. Îndrăznim să credem și să apreciem că acomodarea cu scrisul al autorilor a făcut ca această antologie să aibă caracter unitar prin **originalitate și inedit**, care și-a atins ținta de a menține dreaptă cumpăna interpretării faptelor înaintașilor și a desprinde în mod corect din faptele eroilor caracteristica esențială a povestirii, printr-o prezentare cumpătată, realistă și echilibrată.

Ideea scrierii unor eseuri istorice, și nu a unor monografii familiare, sau militare, personale, aparține coordonatorilor prof. Ana Cornelia Popa și col. dr. Constantin Moșincat, sub îndrumarea cărora pasiunea elevilor din Beiuș și Ștei a prins avânt, după reușita lansare a volumului *Istoria în case bihorene*, găzduită de Colegiul *Samuil Vulcan*, la aniversarea celor 195 de ani. Elevilor autori, ai primului volum de istorie locală, li s-au alăturat și alții cu teme diverse, dintre care remarc prezența pasionatului de „numismatică” Goina Tudor David, cu „100 de lei românești” din perioada Regelui Mihai I, sau *Biserica de lemn de la Totoreni*, prezentată de Iulian Ștefan Bota, sau opinia exprimată de Casandra-Rebeca Popa, care consideră *biserica satului Seghiște o comoară*, după cum nu putem omite coroana așezată pe *blazonul orașului Ștei* de către Yasmina Cuc, prin două doamne gemene, profesoarele Florica Gale și Aurora Iscrulescu. După cum cititorul va constata cele 21 eseuri se încadrează în perioada la care această prefață face trimitere și căreia îi aducem lămuriri, perioadă în care autorii aduc în atenție teme interesante, așa zice chiar îndrăznește, astfel: Merce Mihai Alexandru, *cu amintiri de pe front ale străbunicului meu*, Popa Alexandru; Moruș Călin, *face din Iancu Ioan, erou pe altarul credinței*; Moș Bianca Maria, *deapănă amintiri din File din trecut*; Magda Raluca și Maria Blaj, *însoțește pe front Povestea soldatului Bercea Vasile*; Adela Domocoș și Adrian Vesa, *ne prezintă Cicatricile Războiului*; Gianina-Florina Moclinda, Paul Nicolae Tipea, îi regăsesc pe front pe vecinii *Hortea Alexandru, Barnoș Nistor Ștefan și Popa Nicolai*; Alex Moga, *Ecolul tăcut al eroismului*. Popa Iacob Sonia, *cu povestea caporalului Ioan în război*; Bârzan Andrei Florin, *ne introduce în Întâmplările dintr-un secol apus*, iar Matei Rareș, *constată cum Credința moare ultima*. Macavei Núria-Beatriz, *regăsește în povestea soldatului Justin, lupta pentru libertate*, în timp ce Dan Alesia Anastasia Daria, *ni-l înfățișează la datorie pe Patriotul Dan Ioan*. Magda Alisia Ștefania, *caută în Trecutul, prezentul și viitorul unei comunități*. Haneș Florin Daniel, *vede în Memoria războiului*, viitor. Cititorul va fi îngăduitor cu exprimările uneori „stângace și incomplete” sau a informațiilor împrumutate cu inocența vârstei de către autori.

Țin să felicit pe cei 22 semnatari ai acestor eseuri și să-i îndemn să continue acest drum pavat cu fapte mărunte, dar care alcătuiesc acest fascinant tablou pe care-l garnisim cu PATRIOTISM! Închid această prefață cu gândul la o remarcabilă apreciere: „**Granițele unui neam se zidesc întâi în suflete și mor tot în suflete, atunci când un popor nu știe să le păstreze în inima fiecăruia**” (Ion Antonescu).

Cartea aceasta poartă un puternic mesaj al tinerei generații și exprimă în cel mai înalt grad recunoștința lor față de moșii și strămoșii lor. Cu cât ne îndepărtăm de evenimente, și iată cum au zburat 80 de ani de la încheierea celui de-al doilea război mondial, există tendința de a uita pe cei de dinainte, de faptele lor eroice, de dăruire pentru binele comun. Acest mesaj este al patrioților de mâine!

CASA DE CULTURĂ
a
MUNICIPIULUI BEIUȘ

DUHUL LUI IANCU

Moderator: Anca Banda
Dr. Pașcu BALACI, *Fhiurul Moșului Avram Iancu*

Poezii din creația lui
Mircea Dorin ISTRATE

Declamații: Elevi de la
Colegiul Național
„*Samuil Vulcan*” - Beiuș
NO, HAI!

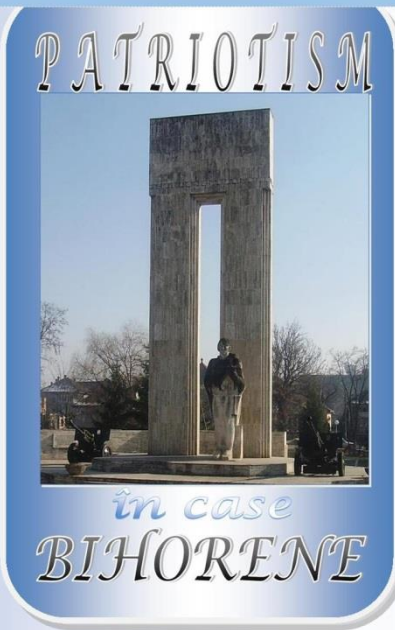
Recită - *Magda Ștefania*
ROMÂNUL ÎMPĂRAT
Recită - *Rareș Matei*

Moment muzical
Ansamblul

Casei de Cultură
Muguri și mlădițe de tezaur
Giulia David - George Jidai

Corul Asociației
„*Avram Iancu*” - Beiuș
Dirijor: Col. Zoltan **BOLDIȘ**

ORGANIZEAZĂ
Vineri 31 mai 2024, ora 12.00
la CASA DE CULTURĂ - Beiuș
LANSARE DE CARTE

COLEGIUL NAȚIONAL „*Samuil Vulcan*” - Beiuș
COLEGIUL TEHNIC „*Ioan Ciordaș*” - Beiuș
COLEGIUL NAȚIONAL „*Avram Iancu*” - Ștei
Școala Gimnazială „*Miron Pompiliu*” - Ștei

PATRIOTISM ÎN CASE BIHORENE

Coordonator:

Prof. Ana Cornelia POPA

Prezintă:

Simonaș Andrei, Colegiul Tehnic „*Ioan Ciordaș*” - Beiuș;

Macavei Nuria Beatriz, Colegiul Național „*Samuil Vulcan*” - Beiuș;

Popa Casandra, Colegiul Național „*Avram Iancu*” - Ștei;

Cuc Yasmina, Colegiul Național „*Emanuil Gojdu*” - Oradea;

Colonel dr. Constantin MOȘINCAT,
Revista „*Cetatea Cavalerilor*”

Pr. Ștefan AVRAM - Editura *Aureo*

Mesaje și felicitări - Sesiune de autografe și fotografii

Evenimentul va fi transmis direct pe adresa:
<https://www.facebook.com/share/p/AAfzpcYzSNdpDEuq/>
www.biblioteca-cavalerilor.ro *

Parteneri
media:

* Intrarea liberă în limita a 350 locuri *